

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВИЙ РИНОК ПРАЦІ ШЛЯХОМ ІМПОРТУ КАПІТАЛУ

©2024 ВОЛКОВА І. А., ДІДЕНКО Є. В.

УДК 330.341.1:504
JEL: F21; J22; J69; O33

Волкова І. А., Діденко Є. В. Особливості інтеграції України у світовий ринок праці шляхом імпорту капіталу

Стаття присвячена розгляду особливості інтеграції України у світовий ринок праці шляхом імпорту капіталу. На основі аналізу вітчизняної нормативно-законодавчої бази та напрацювань вітчизняних і закордонних науковців визначено основні фактори, що необхідно враховувати державі при вдосконаленні системи державного управління інтеграційними процесами. Описано особливості здійснення компаніями (резидентами та нерезидентами) політики релокації (евакуації) виробничих потужностей. Увагу авторів приділено високотехнологічним підприємствам, їх ролі та політиці забезпечення безпеки зовнішньоекономічної діяльності. Висновки статті підтверджено реальними прикладами з господарської діяльності компаній. Окреслено дію механізму іноземного інвестування як шляху інтеграції України у світовий ринок праці в умовах війни та досліджено окремі приклади транснаціональних компаній, що стали великими інвесторами (наприклад, Nestlé S.A.). Україна інтегрується у світовий ринок праці шляхом перенесення національними товаровиробниками власних виробничих потужностей до інших країн (імпортує український капітал). Розглянуто національні особливості інтеграції українських транснаціональних компаній у світовий ринок. Доведено, що високий інтелект українського трудового ресурсу дозволив в умовах воєнного стану активно інтегруватися в національні ринки праці інших країн. Зроблено основний висновок, що українські підприємства переміщують власне виробництво товарів та послуг за кордон з метою забезпечення виробничих потужностей та активів, а також з метою поглиблення інтеграції. За екстенсивного розвитку інтеграційних процесів вигода від використання висококваліфікованих іноземних трудових ресурсів не є першочерговим мотиваційним елементом переміщення виробництва для українських підприємств. Доведено, що інтеграція української економіки у світове господарство шляхом імпорту капіталу сьогодні може стати основним методом забезпечення безпеки підприємства загалом і його зовнішньоекономічної діяльності зокрема.

Ключові слова: безпека зовнішньоекономічної діяльності, глобалізація, інтеграція, імпорт капіталу, міграція, конкуренція, конкурентна перевага.
Бібл.: 10.

Волкова Ірина Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин, Полтавський університет економіки і торгівлі (вул. Івана Банка, 3, Полтава, 36003, Україна)
E-mail: iv9269784@gmail.com

Діденко Євген Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри економіко-фінансової безпеки, Академія рекреаційних технологій та права (вул. Карбишева, 2, Луцьк, 43023, Україна)

UDC 330.341.1:504
JEL: F21; J22; J69; O33

Volkova I. A., Didenko Ye. V. Peculiarities of Ukraine's Integration into the World Labor Market through the Import of Capital

The article is devoted to the consideration of the peculiarities of Ukraine's integration into the world labor market through the import of capital. Based on the analysis of the national regulatory and legislative framework and the developments of domestic and foreign scientists, the main factors that the State must take into account when improving the system of the State management of integration processes have been identified. The peculiarities of the implementation of the policy of relocation (evacuation) of production facilities by companies (residents and non-residents) are described. The authors' attention is paid to high-tech enterprises, their role and policy of ensuring the security of foreign economic activity. The conclusions of the article are verified by real examples from the economic activities of companies. The action of the mechanism of foreign investment as a way of integrating Ukraine into the world labor market in the conditions of war is outlined and some examples of transnational companies that have become large investors (for example, Nestlé S.A.) are studied. Ukraine integrates into the world labor market by transferring national producers of their own production capacities to other countries (imports Ukrainian capital). The national features of integration of Ukrainian transnational companies into the world market are considered. It is proved that the high intelligence of the Ukrainian labor force made it possible to actively integrate into the national labor markets of other countries during martial law imposed in Ukraine. The main conclusion is made that Ukrainian enterprises move their own production of goods and services abroad in order to secure production facilities and assets, as well as to deepen integration. With the extensive development of integration processes, the benefit from the use of highly qualified foreign labor resources is not the primary motivational element of the relocation of production for Ukrainian enterprises. It is proved that the integration of the Ukrainian economy into the world economy through the import of capital today can become the main method of ensuring the security of the enterprise in general and its foreign economic activity in particular.

Keywords: security of foreign economic activity, globalization, integration, import of capital, migration, competition, competitive advantage.

Bibl.: 10.

Volkova Irina A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economics and International Economic Relations, Poltava University of Economics and Trade (3 Ivana Banka Str., Poltava, 36003, Ukraine)
E-mail: iv9269784@gmail.com

Didenko Yevhen V. – PhD (Law), Associate Professor of the Department of Economic and Financial Security, Academy of Recreation Technologies and Law (2 Karbysheva Str., Lutsk, 43023, Ukraine)

Пострадянські країни є найбільш привабливими для розміщення іноземними підприємствами своїх виробничих потужностей, оскільки у структурі їх трудових ресурсів є як малокваліфікована, так і висококваліфікована дешева робоча сила. Приймаючими країнами в даному випадку зазвичай є країни з вищими рівнями доходів. Для приймаючої імпорту робочу силу країни діяльність іноземних компаній, насамперед транснаціональних, має також позитивний вплив. За останні тридцять років активізація діяльності іноземних компаній на ринках інших країн привела до зростання зайнятості в чотири рази. Крім того, ринок праці країн, що приймають іноземний капітал, стає привабливим для зовнішніх мігрантів та національних економік.

Розвитку та теоретичним основам світового ринку праці та особливостей інтеграції України в нього присвячені праці як вітчизняних, так і закордонних науковців, серед яких Калініна С., Булатова О., Кушнаренко О., Савченко Е., Старостенко Г., Стаканов Р., Андрюніна Д., Панов А., Сидорук Б.

Відмічаючи цінність отриманих науковцями результатів, слід зазначити, що недостатньо розкрита роль імпорту капіталу в процесі інтеграції.

Метою дослідження є розгляд особливостей інтеграції України у світовий ринок праці шляхом імпорту капіталу.

Основними факторами, що враховуються державою при вдосконаленні системи державного управління інтеграційними процесами, є такі:

- ✦ інтеграція України в міжнародний ринок праці, що супроводжується впливом робочої сили з України;
- ✦ зменшення чисельності населення в Україні, інших європейських державах;
- ✦ активна імміграційна політика іноземних держав, спрямована на залучення іноземної робочої сили;
- ✦ невідповідність законодавчих актів з питань міграції вимогам сьогодення;
- ✦ недосконалість кадрового, матеріально-технічного забезпечення державних органів щодо реалізації державної міграційної політики України, відсутність інформаційних автоматизованих систем обліку та реєстрації громадян України.

Міжнародними організаціями визначено, що Україна є привабливою країною для інтеграції у світовий ринок праці. Це визначається такими чинниками:

- ✦ запаси природних ресурсів та сприятливі кліматичні умови;
- ✦ науково-технічні досягнення та рівень технічної освіти;

- ✦ суспільна свідомість, що впливає на формування за кордоном позитивного іміджу української економіки;
- ✦ внутрішні соціально-економічні фактори, що формують можливості розвитку економіки як структурного елементу світового господарства;
- ✦ геополітичне значення країни;
- ✦ чинники кон'юнктурного характеру, що формуються на національному, континентальному та світовому ринках праці [8].

Інтеграція країни у світовий ринок праці повинна мати економічну ефективність, що включає як виробничий, так і соціальний ефект з мінімальними витратами для держави. Соціальна ефективність полягає в задоволенні потреб усіх членів трудових відносин. На рівні держави соціальна ефективність включає оптимальне співвідношення кваліфікації трудових ресурсів та конкурентоспроможності національної робочої сили. Виробничий ефект виявляється в максимізації результату проникнення національного ринку праці у світовий за мінімізації витрат на підготовку кваліфікованих працівників. Для країн Європейського Союзу (Україна визначила європейський вектор інтеграції) важливим є досягнення економічної ефективності інтеграції країни у світовий ринок праці.

Питанню інтеграції України у світовий ринок праці як ключового напрямку зовнішньої політики держави до війни приділялося багато уваги.

Інтеграція України у світовий ринок праці за сучасних умов (умов воєнного стану) включає не лише міжнародну міграцію. Згідно з методологією, розробленою Міжнародною організацією праці (за сприяння ООН, Міжнародного валютного фонду, Світового банку), інтеграцію країни слід розглядати в розрізі двох основних напрямків:

- ✦ міжнародної міграції (еміграції та імміграції);
- ✦ імпорту іноземного капіталу.

Українська національна економіка є привабливим економічним простором для діяльності іноземних компаній (які керуються потребою у висококваліфікованих спеціалістах і в дешевій робочій силі).

До військової агресії українська економіка була приваблива для іноземних фірм. Так, у 2019 р. 0,9% (або 7362 од.) усіх філій іноземних компаній у світі припадало на Україну [4]. В Україні найбільш привабливими для імпорту капіталу до війни були сільське господарство, технологічні підприємства, важка промисловість. У 2019 р. 28,6% іноземних підприємств працювали у сфері інновацій та технологій, 11% – у сільському господарстві, 4% – у легкій та харчовій промисловості, 9% – у важкій [4].

В Україні на початок 2022 р. було представлено понад 4 тис. компаній, серед яких 624 – іноземні транснаціональні гіганти [4]. Діяльність міжнародних компаній забезпечувала зростання зайнятого населення на 15–20% щорічно. Після початку повномасштабного вторгнення більша частина транснаціональних компаній покинула територію України та вивели основні активи. За два роки війни їх кількість скоротилася на 487 одиниць – до 137 компаній [9]. Слід зауважити, що з 2000 по 2021 рр. кількість іноземних підприємств щороку зростала (за винятком 2013 р.). Навіть у період поширення коронавірусної інфекції більшість компаній залишилися на українському ринку, що стало можливим завдяки розвитку цифрових технологій. Зайнятість у міжнародних компаніях в Україні за період війни, за даними Фонду міжнародної солідарності, скоротилася на 42,3% [10].

З початком повномасштабного вторгнення високотехнологічні компанії, що діяли на території України, прагнучи зберегти персонал компаній, провели релокацію (евакуацію). За оцінками експертів, близько 41,28% фахівців іноземних компаній було евакуйовано. Найпопулярнішими країнами для релокації висококваліфікованих кадрів іноземними компаніями стали Польща (переїхали 22 компанії), Німеччина (налічується 10 компаній), Іспанія та Туреччина. 27 найбільших іноземних роботодавців України (за рейтингом Forbes) провели релокацію трудового персоналу у 2022–2023 рр. [1].

Прикладом такої політики забезпечення співпрацівників є компанія Genesis Group, що займає провідне місце в рейтингу найбільших роботодавців України у 2022 році. Фірма у 2022 р. відкрила офіси в Польщі, Португалії та на Кіпрі. Компанія Genesis Group збільшила кількість зайнятого українського населення у 2022–2023 рр. удвічі, при цьому провела релокацію на захід України близько 2000 співпрацівників, ще 1000 були переселені до Польщі.

JTI (частина групи компаній Japan Tabacco) також провела релокацію працівників до Польщі, при цьому на 20% скоротивши персонал. Таку ж політику з метою забезпечення безпеки обрала і компанія Philip Morris International Inc., що евакуйовала за кордон 1600 співпрацівників та їхніх сімей (забезпечивши їх житлом, провізією та робочими місцями) [5].

Однак у 2023 р. деякі міжнародні компанії відновили свою роботу на українському ринку або ж навіть розширили обсяги діяльності та збільшили чисельність українських працівників. Прикладами іноземних компаній, що повернулися у 2023 р. на український ринок, є McDonald's Corp., H&M Group, LPP Group (Reserved, Cropp, HOUSE, Mohito, Sinsay), Adidas Group, Argo Group

(Benetton, Mango, Desigual, Parfois, Sisley, Lee Cooper, Vero Moda), New Yorker, Samsung Group, Decathlon Group. Компанії PepsiCo Inc., Mondelez International Inc., Carlsberg Group основною метою власної діяльності в Україні на 2023 р. проголосили збереження робочих місць і стабілізацію світового ринку праці [7]. З метою досягнення поставлених цілей названі компанії повністю відновили власне виробництво в Україні.

Прикладом іноземного інвестування як шляху інтеграції України у світовий ринок праці в умовах війни можна назвати компанію Nestlé S.A., на виробничих підприємствах якої у 2023 р. було зайнято 2500 осіб [3]. У 2023 р. компанія Nestlé S.A. вирішила розширити виробничі потужності на території України шляхом будівництва фабрики в с. Смолигове Торчинської територіальної громади Волинської області. Фабрика повинна стати європейським регіональним хабом компанії для категорії кулінарних продуктів. У хабі планується працевлаштувати 1500 осіб (понад 350 осіб працевлаштовані на будівельному майданчику) [3].

Україна інтегрується у світовий ринок праці шляхом перенесення національними товаровиробниками власних виробничих потужностей до інших країн (імпорт українського капіталу до інших країн). Найяскравішим прикладом такої інтеграції можна назвати компанію Roshen Corporation, що має дві фабрики за межами України (Клайпедська кондитерська фабрика (Литва) та Bonbonetti Choco Kft (Угорщина) та понад 5000 іноземних співробітників [7].

Ще одним прикладом інтеграції України у світовий ринок праці шляхом перенесення капіталу є міжнародна вертикально інтегрована гірничо-металургійна група компаній Metinvest Group. До структури цієї групи компаній входять видобувні та металургійні підприємства в Європі та США, а також мережа продажів у всіх основних регіонах світу [2]. На сайті компанії зазначено, що втрати від агресії Російської Федерації мінімізуються шляхом нарощення виробництва продукції компанії за межами України. До складу цієї групи компаній входять United Coal Company (США), Ferriera Valsider (Італія), Metinvest Trameal (Італія), Spartan UK (Велика Британія), Promet Steel (Болгарія). За даними компанії, понад 10 000 співпрацівників є громадянами іншої країни [1].

Деякі українські фірми почали політику експансії за кордон після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. Наприклад, забезпечуючи потреби українських біженців, вітчизняна компанія «Нова пошта» у 2022 р. відкрила своє перше відділення за кордоном (Варшава,

Польща). На сьогодні в Польщі діє 32 відділення в 19 містах, а також 2 сортувальні термінали (загалом працевлаштовані до 1000 осіб). Компанія показала приклад вдалої експансії іноземних ринків праці та послуг. Так, за два роки війни українська фірма відкрила відділення в шести країнах Європейського Союзу, зокрема в Польщі, Литві, Чехії, Румунії, Німеччині та Словаччині та створила штат у розмірі 5000 іноземних співробітників [1]. Загалом в «Програмі розвитку Нової пошти на 2023 рік» визначено одним із завдань роботи – «створення умов для інтеграції України до світового ринку праці» [6].

Можливість недовготривалих трудових відносин шляхом використання цифрових технологій на сьогодні ще не врахована в методичних основах аналізу інтеграції країни у світовий ринок праці.

Світовий банк визначає, що високий інтелект українського трудового ресурсу дозволив в умовах воєнного стану активно інтегруватися до національних ринків праці інших країн. Загалом у 2023 р. понад 23 000 осіб, що є громадянами України та перебували на території України, здійснювали трудові відносини у формі платформної зайнятості, випадкової праці, мобільної праці на основі інформаційно-комунікаційних технологій, роботи за портфолію, колаборативної (спільної) праці. Найбільша частка таких зайнятих – у галузі ІТ, продажів, будівництва (архітектури), у науковій діяльності.

Аналіз стану інтеграції України у світовий ринок праці в розрізі міжнародної міграції (еміграція та імміграція) та імпорту іноземного капіталу свідчить про трансформацію трудових процесів. Унаслідок військової агресії в Україні скоротилась кількість іноземних компаній до 137 (з 624 у 2021 р.).

Технологічні компанії з метою збереження висококваліфікованих трудових ресурсів провели політику релокації за кордон. Україна інтегрується у світовий ринок праці також шляхом імпорту капіталу за кордон. Яскравим прикладом такого напрямку інтеграції є Roshen Corporatin (ринки Литви, Угорщини), Metinvest Group (ринки США, Італії, Великої Британії, Болгарії), «Нової пошти» (ринки Польщі, Литви, Чехії, Румунії, Німеччини, Словаччини).

Спеціалісти журналу Forbes Ukraine при аналізі вітчизняного виробництва зробили висновок, що військова агресія стала початком експансивної інтеграції українського капіталу до світового ринку праці. З 2022 р. понад 70 українських компаній почали експортувати власну продукцію та послуги до країн Європейського Союзу. Крім цього, 40 українських виробників перенесли виробничі потужності до інших країн. Цільовими ринками українського

виробництва стали ринки Польщі, Румунії, Китаю, Угорщини, Німеччини, Італії, Нідерландів [1].

Убільшості випадків релокації українські підприємства переміщують власне виробництво товарів та послуг за кордон з метою забезпечення виробничих потужностей та активів, а також з метою поглиблення інтеграції. За екстенсивного розвитку інтеграційних процесів вигода від використання висококваліфікованих іноземних трудових ресурсів не є першочерговим мотиваційним елементом переміщення виробництва для українських підприємств. Загалом з аналізу списку вітчизняних компаній, що вперше вийшли на іноземні ринки, можна зробити висновок про те, що більша частина таких працює у сфері послуг.

Вперше на іноземні ринки вийшли такі компанії, як Lviv Croissants (належить Fast Food Franchising Group), MetaliX.ua, rekava, i3 Engineering [1]. Компанія i3 Engineering, яка є виробником систем Smart Home і систем автоматизації та захисту будинків, після початку повномасштабного вторгнення перенесла власне виробництво до Німеччини. Одночасно з релокацією виробництва компанія почала експортувати власні товари та послуги до всіх країн Європейського Союзу та країн Близького Сходу. На кінець 2024 р. 10% продажів компанії здійснено за кордоном, а 70% виробленої продукції продукована в Німеччині.

Клірингова компанія «Чистота» у 2022 р. почала освоювати ринок послуг Польщі. На початку 2022 р. для надання якісних послуг до Польщі було переміщено 30% зайнятого в компанії населення, з 2023 р. фірма почала залучати іноземних працівників (які станом на 31 грудня 2023 р. становили 20% усього зайнятого в компанії населення). 13% усіх замовлень компанії становлять послуги, надані закордоном.

Екологічна компанія rekava почала експорт у січні 2023 р. до США, Японії, Тайваню, Великої Британії та країн Європейського Союзу. Крім цього, користуючись екологічною складовою власного виробництва, на пільгових умовах було відкрито виробництво біорозкладних стаканчиків та горщиків у країнах Європейського Союзу.

Така ситуація щодо галузевої структури українського виробництва, перенесеного за кордон, пояснюється перешкодами, які інші країни створюють для іноземного бізнесу. Яскравим прикладом таких перешкод інтеграції України у світовий ринок товарів, послуг і праці є рішення Польщі, Угорщини, Словаччини та Румунії щодо імпорту та транзиту української аграрної продукції до національних ринків названих країн.

Отже, для України інтеграція країни у світовий ринок праці шляхом імпорту капіталу є пріоритетом для національної економіки. Однак після початку повномасштабної війни іноземні компанії покинули Україну з метою забезпечення своєї діяльності. Крім того, значна частка іноземних компаній здійснили релокацію з метою забезпечення виробництва. У 2023 р. фірми, які прагнуть отримати доступ до дешевої робочої сили, повернулися в Україну. Війна також привела до імпорту українського капіталу за кордоном з метою забезпечення власного виробництва. З 2022 р. понад 70 українських компаній успішно почали експортувати продукцію та послуги до країн Європейського Союзу, крім цього 40 українських виробників перенесли виробничі потужності до інших країн.

ВИСНОВКИ

Визначено, що інтеграція країни у світовий ринок праці шляхом імпорту капіталу в умовах військової агресії скоротилася. Спостерігається скорочення кількості іноземних компаній – з 624 (у 2021 р.) до 137 (у 2023 р.), що забезпечували зростання зайнятості на 15–20% щорічно. При цьому у 2023 р. частина транснаціональних гігантів повернулася на український ринок (наприклад, McDonald's Corp., H&M Group, LPP Group (Reserved, Cropp, HOUSE, Mohito, Sinsay), Adidas Group, Argo Group (Benetton, Mango, Desigual, Parfois, Sisley, Lee Cooper, Vero Moda), New Yorker, Samsung Group, Decathlon Group). Україна є одним із основних експортерів робочої сили у світі (за даними Світового банку, станом на 1 січня 2023 р. кількість осіб, що виїхали з України до країн Європи, становила 8 млн (4,7 млн отримали тимчасовий захист) і 5,4 млн осіб до інших країн світу, а негативне сальдо міграції склало 9,43 млн осіб). Більша частина мігрантів була прийнята Польщею (1,5 млн осіб, або 15,5% усіх мігрантів) та Німеччиною (1 млн осіб, або 10% усіх мігрантів). ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua>
2. Metinvest. URL: <https://metinvestholding.com/ua/services-and-solutions>
3. Nestle розпочало будівництво фабрики на Волині. URL: <https://www.nestle.ua/media/pressreleases/allpressreleases/nestle-new-factory-volyn>
4. Туча О., Співак І., Бондаренко О., Погарська О. Вплив українських мігрантів на економіку країн-реципієнтів. Дослідження. *Національний банк України*. Грудень 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf

5. Міграція в Україні: цифри і факти, 2021. *ІОМ*. 14.12.2021. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/resources/mihratsiya-v-ukrayini-tsyfry-i-fakty-2021>
6. Нова пошта у світі. URL: https://novaposhta.ua/o_kompanii/nova_poshta_u_sviti
7. Про ROSHEN. URL: <https://roshen.com/pro-roshen>
8. Концепція державної міграційної політики : схвалена Указом Президента України від 30 травня 2011 р. № 622/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011#Text>
9. Провотар Н., Паренюк В., Рейманн М. Молодіжний ринок Естонії: безробіття та міграційні настрої студентської молоді. *Економічна та соціальна географія*. 2020. Вип. 83. С. 12–20. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2020.83.12-20>
10. Судаков М., Лісогор Л. Ринок праці України 2022–2023: стан, тенденції та перспективи. URL: https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf

REFERENCES

- Forbes Ukraine. <https://forbes.ua>
- [Legal Act of Ukraine] (2011). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011#Text>
- “Mihratsiia v Ukraini: tsyfry i fakty, 2021” [Migration in Ukraine: Figures and Facts, 2021]. *ІОМ*. December 14, 2021. <https://ukraine.iom.int/uk/resources/mihratsiya-v-ukrayini-tsyfry-i-fakty-2021>
- Metinvest. <https://metinvestholding.com/ua/services-and-solutions>
- “Nestle rozpochalo budivnytstvo fabryky na Volyni” [Nestle Started Construction of a Factory in Volyn]. <https://www.nestle.ua/media/pressreleases/allpressreleases/nestle-new-factory-volyn>
- “Nova poshta u sviti” [Nova Poshta Office in the World]. https://novaposhta.ua/o_kompanii/nova_poshta_u_sviti
- “Pro ROSHEN” [About ROSHEN]. <https://roshen.com/pro-roshen>
- Provotar, N., Pareniuk, V., and Reimann, M. “Molodizhnyi rynek Estonii: bezrobittia ta mihratsiini nastroi studentskoi molodi” [Estonia's Youth Labour Market: Unemployment and Migration Sentiments of Student Youth]. *Ekonomichna ta sotsialna heohrafiia*, no. 83 (2020): 12–20. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2020.83.12-20>
- Sudakov, M., and Lisohor, L. “Rynok pratsi Ukrainy 2022–2023: stan, tendentsii ta perspektyvy” [Labor Market of Ukraine 2022–2023: State, Trends and Prospects]. https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf
- Tucha, O. at al. “Vplyv ukrainskykh mihrantiv na ekonomiku krain-retsypientiv. Doslidzhennia” [Impact of Ukrainian Migrants on the Economy of Recipient Countries. Research]. *Natsionalnyi bank Ukrainy*. Hruden 2022. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf